

יכול לקנות בהמה לבשר תאווה. [והדרשה בספרי באה ללמד שיכול להביא שלמים ולא עולות, אך לא שמענו חיוב הבאת שלמים. תדע, שאם כן מדוע אין לשמוע מאותה דרשה שאסור לקנות חיה] (מובא בשפת אמת).

מה לפסח מצרים שכן אין טעון מתן דמים ואימורין לגבי מזבח, תאמר בפסח דורות שטעון מתן דמים...' פירוש, כיון שפסח מצרים אין בו מתן דמים למזבח, דין הוא שלא יבוא אלא מן החולין, אבל לדורות שנותנים מדמו ומאימוריו על המזבח, שמא אפשר להביאו גם מן המעשר שקדושתו יתרה (עפ"י רש"י ו'הדושי הרשב"א'. וע' בשפ"א).

(ע"ב) 'אין משיבין על ההקש'. פרש"י משום שאין אדם דן גזרה-שוה [והקש] מעצמו אלא אם כן קבלה מרבו ורבו מרבו הלכה למשה מסיני, הלכך גם כשיש מקום בסברא להשיב – אין משיבים. וכן כתב רש"י בסוכה (לא). שאין אדם דן מעצמו אלא קל וחומר. ואילו התוס' שם חולקים וסוברים שאדם דן מעצמו בשאר מדות מלבד גזרה שוה.

ויש אומרים שדברי רש"י בסוכה אינם אלא לר' יהודה (ע' בספרי האחרונים המצוינים בסמוך). וע' אריכות גדולה בכל הענין, בחדושי 'הר צבי' כאן.

ע"ע: רש"י גטין מא: וראש השנה ד. רמב"ן בספר המצוות, שורש שני; ספר הכריתות ב; מאירי שבועות ג: הליכות עולם ד; לימודי ה', טז; משנה למלך קרבן פסח ב, יג; רש"י ב"ק ב. והולין כ: ובהגהות מלא הרועים שם; תפארת ישראל ספ"ד דערכין; יד דוד; אגרות משה או"ח ח"א טז, ד.

וזו לשון החזו"א (באגרותיו, ח"ג נח): 'כונת רש"י בסוכה לא א' דקל-וחומר הוא דבר מכריח וקושיא, ואין צריך הבחנת החכם אם ראוי ללמוד ק"ו זה, אבל כל י"ג מדות אינן נאמרין מעצמן בהחלט אלא בשיקול הדעת אם כונת התורה כאן להקיש זה לזה, ואם נלמד זה מזה, ואם כונת התורה כאן לכלל ופרט. וכונת רש"י לק"ו ואביה ירק וגו' וכיו"ב. וחלילה שאין אדם רשאי ללמוד במה הצד ובכלל ופרט ודבר שהיה בכלל, וזה נסתר מכל הש"ס'.

זעולה גופה מנלן... ויקח את המאכלת...' ע' ברש"י ובתורא"ש סוטה יב:.. וע"ע במובא ביוסף דעת זבחים צז:

דף פג

מה אשם עצמותיו מותרין, אף כל עצמותיו מותרין. רבי עקיבא לשיטתו הולך שאין דנין אפשר משאי אפשר, הלכך אינו דורש מה אשם אין שפיר ושליא קדוש בו אף כל הזבחים, אלא דורש דבר אחר מההקש לאשם. וכאותו הטעם שצריך הוא ללמוד מחטאת שדבר שבחובה אינו בא מן המעשר, כי א"א לו לדרוש זאת מפסח, כמבואר בגמרא (פשוט).

ואולם לעצם הדין מודה רע"ק שאין שפיר ושליא קדוש [עכ"פ לענין זה שאין מקריבים את החלב ושתי הכליות של השליל. עתוס], אלא שנלמד הדבר ממקום אחר. וכן אנו נוקטים להלכה, כדעת האומר אין דנין אפשר משאי אפשר, ומכל מקום פסק הרמב"ם (מע"ה ק א) ששפיר ושליא אינם קדושים (ק"ן אורה זבחים צח).

את ההקש לעולה ולמילואים דרש רבי עקיבא כמו רבי אליעזר (רש"י כת"י). וצריך לפרש שהלימוד

ממילואים שאין בעלי חיים מותרין בשריפה, אינו משום שלא היה שם מציאות של מותר שכזה [כפי שנראה לכאורה מפשטות לשון רש"י בד"ה ואין] – שהרי אין ללמוד הלכה מכך שלא היתה מציאות כזו, כי אין דנים אפשר משאי אפשר. אלא לפי שבמילואים נאמר ואם יִוָּתֵר מִבֶּשֶׂר הַמִּלֻּאִים... ושרפת את הנותר באש'. וכן נאמר והנותר בבשר ובלחם – באש תשרפו – דוקא נותר בבשר לאחר השחיטה (כמו שכתבו רש"י כת"י ורבנו גרשום). וגם אילו היו מפרישים בהמה לאחריות [ואף יתכן שעשו כך] – אין דינה בשריפה (עפ"י שפת אמת).

ואפשר שבזה מודה רבי עקיבא שיתכן לדון מן המציאות, שהרי אין כאן הלכה מחודשת אלא להפך, יש כאן הגבלה ללימוד שלמדנו ממילואים שמותר בשריפה, היות שלא מצאנו שם שריפה בבעלי חיים, שוב אין לנו מקור לכך שגם מותרות בע"ח דינם כן. סברא כיוצא בה הובאה לעיל (פב). בשם הגרוד"ס.

מה מלואים מותרין בשריפה ואין בעלי חיים מותרין בשריפה, אף כל מותרין בשריפה ואין בע"ח מותרין בשריפה. יש מי שפרש, מכך שצריך לימוד מיוחד שמותרות בעלי חיים אינם בשריפה, נראה שמדובר על הטאות המתות, ולמדים ממילואים שדינם בקבורה ולא בשריפה [שמשמע דוקא הנותר בבשר ובלחם באש תשרפו]. אבל שאר קרבנות, הלא דין מותרותיהם ידוע ממקורות אחרים, ברעיה או בהקרבה בתורת קרבן אחר (עפ"י קרן אורה זבחים צח. ולפירושו אין מדובר במפריש שתי הטאות לאחריות כפרש"י, אלא באופנים שדינן במיתה).

'קדיר' – סופג, בולע. (יש גורסים 'קיר' והיא היא. ושמו 'קדיר' מלשון 'מקדרים בהרים' או 'קודר את האוכרות' – נוקב ונכנס לעומק).

(ע"ב) 'כבש – לרבות את הפסח לאליה' (ערש"י) – לפי שבכל קרבנות הכבשים מפורש בתורה אליה להקרבה, ואולם בקרבן הפסח לא נאמר כלל הקרבת אימורים בפירוש, אלא דרשו (בפסחים סד: ועוד) מואת חלבם תקטיר, הלכך צריך ריבוי מיוחד לאליה (רש"י פסחים צו: ד"ה לאליה). עוד יש לפרש: הפסח שונה משאר קרבנות בכך שעיקרו אינו בא אלא לאכילה [שלכן אם נטמא הבשר, הגם שהחלב קיים – אינו זורק את הדם. כמו ששינונו במשנה (פסחים עח:), ובמצרים שעדיין לא נאסר החלב באכילה, לא קרבו האימורים אלא אכלו הבשר עם החלב (פסחים צו), אם כן היה עולה על הדעת שגם בפסח דורות, האליה שהיא מותרת באכילה תהא נאכלת ולא נקרבת, שהרי אכילתו עיקר – לכן מרבה פסח לאליה (משך חכמה ויקרא ג,ה).

[ישנם סוגי כבשים שאין להם אליה, ואם כי נראה שלענין דין כלאים אינם נחשבים כמין אחר לגבי סתם כבשים, אך לענין קדשים יש לצדד שאינם בכלל 'כבש' שאמרה תורה, שהרי אין להם אליה ואינם כשרים לתמיד ולפסח. עפ"י שו"ת שבת הלוי ח"ח רלו].

'כשהוא אומר ואם עז הפסיק הענין, לימד על העז שאינה טעונה אליה. מכך שלא הכלילו הכתוב עם הכבש באותה פרשה אלא נכתב לבדו, ולא שינה בו כלום מלבד ההבדל היחיד הזה שאין כתוב שם 'אליה' – משמע שלכך נכתב, למעטו מתורת אליה (ריב"א בתוס' פסחים צו). ורש"י (בפסחים שם) פרש שתיבת ואם מפסקת, לחלק בין כשב לעז.

פרק תשיעי – 'כל הקרבנות'

'כל קרבנות הציבור והיחיד באין מן הארץ ומחוצה לארץ, מן החדש ומן הישן'. 'מן החדש' – מתבואה של שנה זו. ובלבד שקרבו שתי הלחם מקודם (כן פרש ב'זבח תודה' ועוד). ויש לדקדק על פירוש זה, מדוע נקט התנא לשון כזו שאפשר לטעות בה, ולא נקט לשון קצרה – 'כל הקרבנות באין מן הישן' [שכך הוא באמת, שהרי מהחדש ממש אסור, ורק כאשר קרבו שתי הלחם מותר, ואז כבר אין כאן 'חדש'] חוץ מן העומר ושתי הלחם שאינן באין אלא מן החדש? – ויש לפרש שהתנא בא להשמיענו חידוש, שמותר להביא מנחות מן החדש מחוצה לארץ, כיון שלדעת תנא דידן אין איסור 'חדש' בחו"ל מן התורה, ממילא אין איסור להביא משם מנחות מן החדש. וזהו שמשמיענו התנא 'כל הקרבנות באים מן הארץ ומחו"ל, מן החדש ומן הישן'; 'מן החדש' היינו כשבאים מחו"ל, 'ומן הישן' – כשבאים מן הארץ (עפ"י מנחת חינוך שו"ד). דין זה אינו מוסכם, שיש מקום לומר שאעפ"י שאין איסור 'חדש' מתבואת חו"ל או של גוי, אעפ"כ אסור למנחות כי שמא אין האיסור להקרבה נובע מהאיסור להדיוט [ומשום 'ממשקה ישראל'] אלא דין עצמי הוא שקודם לעומר [וגם לשתי הלחם – לכתחילה] אין להביא מן התבואה החדשה לקרבן. ע' בזה במובא לעיל ה: מקהלות יעקב ועוד. ובמצוין לעיל סח:

'כל הארצות היו כשרות'. רש"י כתב כאן: כל הארצות – שבארץ ישראל, כגון יהודה ועבר הירדן והגליל'. על הדעות השונות בענין הבאת עומר מעבר הירדן – ע' במובא ביוסף דעת סנהדרין יא.

דף פד

'רבי יוסי בר רבי יהודה אומר: עומר בא מחוצה לארץ... וקסבר חדש בחוצה לארץ – דאורייתא היא, דכתיב ממושבתיכם... וכיון דאורייתא היא, אקרובי נמי מקריבין'. מפורש בגמרא שלדעת הסובר עומר בא מחו"ל, ודאי איסור חדש בחו"ל – דאורייתא. ואולם אין מפורש הכרח לצד ההפוך, שאם חדש בחו"ל דאורייתא – ודאי העומר בא מחו"ל. ויתכן שננקוט שהעומר בא רק מן הארץ (משום קצירכם, או מטעם אחר) הגם שאיסור חדש קיים בחו"ל. ואכן כך פוסק הרמב"ם. (וכן נקט הגאון בעל תוס' יום טוב בתשובה (בשו"ת גאוני בתרא א), שהאיסור יתכן גם בתבואה שאין מקריבים ממנה, כגון תבואת עכו"ם. וכבר הסבירו שיטת הרמב"ם ומקורו בדרכים שונות. ע' לחם משנה תמידין ומוספין ז, ה; בהגר"א יו"ד רצג; חדושי הגרעק"א 'דרוש וחדוש' מערכה ט; מנחת חינוך שב, ב; שו"ת שאגת אריה החדשות, ב; משכנות יעקב או"ח סד; חזון איש, ליקוטים שבסוף זרעים י, ד; אור שמח מאכלות אסורות י, ב; אבני נזר יו"ד שפו, ו-ו; זבח תודה; 'חדושי הגר"ח על הש"ס' שמו. עמ' ר; ברכת מרדכי ח"ב סוסי"י יח.

ואולם יש מהראשונים שנקט לתלות איסור חדש בהבאת העומר בכל צד, ומתוך כך פסק שאין איסור 'חדש' מדאורייתא בחו"ל, שהרי להלכה אין מביאים עומר אלא מתבואת הארץ (עפ"י אור זרוע ח"א שכח).

'שומרי ספיחין בשביעית – נוטלין שכרן...'. ואם תאמר, בשנת היובל שהיא סמוכה לשמיטה, מאין הביאו עומר והלא הכל כלה? יש לומר שייחדו שדה אחת שלא היו נוגעים בה בני אדם בשמיטה ואי אפשר שלא היו נושרים בשמיטה וחזרו וצמחו ביובל (עפ"י מושב זקנים ויקרא כה, ב. מובא בכנסת הראשונים).

א. מנחת נדבה, משמע בתוס' (ד"ה להקיש) שאפשר להביא מן המעשר. אלא שבתוס' בזבחים (נ. ד"ה אם) נקטו שאי אפשר. כן העיר בשפת אמת. ונ' לכאורה שכוונת התוס' בזבחים כשאמר 'הרי עלי', וגם זה בכלל 'מנחת נדבה'. ואולם בחדושים ובאורים (י,ה; יב) הביא מן התוספתא (מנחות ספ"ח; מעילה פ"א) שאין מביאים מנחות ממעשר. (וע' בקרן-אורה ומנחת חינוך (רצט, כא) שהקשו על המשך דברי התוספתא).

ב. יש מי שצדד שדין זה, דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין – למצוה, אבל בדיעבד הקרבן כשר (ע' קובץ שעורים ביצה יט-כ בהסבר דברי התוס').

ב. לרבי אליעזר (ורבי יהושע. ע' יבמות מו.), דנין אפשר משאי אפשר, ואפילו בלא הקש. ולרבי עקיבא (ורבי יוסי. ע"ש) אין דנים אפשר משאי אפשר. ומשמע בסוגיא שאם יש הקש, מודה רבי עקיבא שאין משיבים עליו. [ובמקום אחר נחלקו אמוראים בשאלה זו, האם רבי עקיבא מודה בהקש שדנים אפשר משאי אפשר, אם לאו. ע' נדה לו: ובירושלמי (תרומות ב,א) נקטו בפשטות שלמדים אפשר משא"א בהקש].

א. אם יש צורך בהקש ללימוד אחר, אין דנים אפשר משאי אפשר לרבי עקיבא, ורק כשאינו מלמד דבר אחר דנים [למאן דאמר] (כן הוכיחו התוס' כאן ובבכורות ובנדה מסוגיות הגמרא).

ב. התוס' (כאן וביבמות מו) נקטו מסברא שגורה-שוה שוה להקש לענין זה, ותמהו משום כך מהסוגיא במכות (ה). ויש מהראשונים שנקטו שתלוי הדבר במחלוקת האמוראים שם, ולדברי רבא אין דנים (רמב"ן וריטב"א במכות ה. וע' תמורה יח: שנקטו בג"ש אין דנים אפשר משא"א).

ג. להלכה נוקטים כדעת רע"ק שאין דנים אפשר משאי אפשר [בבבין אב] (ע"ע בחדושי הר"ן סנהדרין פח: קרן אורה זבחים צח. וצ"ע מיבמות סא: שבארזו דברי בית שמאי שאין למדים מצות פריה ורביה מברייתו של עולם לפי שאין דנין אפשר משאי אפשר, ומשמע שלבית הלל דנין והלא הלכה כמותם).

דפים פב – פג

קמה. אלו הלכות נלמדו מהקש הקרבנות אהדדי?

ההלכות הנלמדות מהקש הקרבנות להדדי; ואת התורה לעלה ולמנחה ולחטאת ולאשם ולמלוואים ולזבח השלמים; –

כל הזבחים טעונים כלי (יש אומרים: כלי שרת דוקא) לשחיטה, כעולה שנאמר בה ויקח את המאכלת. וכן כלי לקבלת הדם (מעולה או משלמים. ערש"י ד"ה נמי).

כל קדשי קדשים, ובכללם זבחי שלמי ציבור, אינם נאכלים אלא לזכרי כהונה, כמנחה. (ויש שדרשו זאת ממקומות אחרים).

כל הקדשים מקדשים (= אוסרים, נותנים חומר דיניהם) את המאכל הבלוע מהם, כחטאת שנאמר בה כל אשר יגע בבשרה יקדש. ולרבי עקיבא למדים זאת ממנחה.

שפיר ושליא של הקדשים אינו קדוש – כאשם שאין בו שפיר ושליא [כדעת האומר דנין אפשר משאי אפשר. וכמאן דאמר ולדות קדשים בהוייתן הן קדושים ולא במעי אמן].

ולמאן דאמר במעי אמן הם קדושים, חלה עליהם קדושה אלא שאין בהן תורת הקרבה בחלב ובכליות של השליל (עפ"י תוס').

רבי עקיבא (הסובר אין דנין אפשר משאי אפשר) דרש מהקש לאשם (ערש"י ותוס') שעצמות הקרבנות מותרות להדיוט לכל שימוש.

מותר הקדשים – בשריפה, כנאמר במילואים. למעט מותר בעלי חיים (– שהפריש בהמה לאחריות. רש"י), שלא היה כזאת במילואים.

כל הקדשים מפגלים (אחרים). כגון כבשי עצרת המפגלים את הלחם. וכן דם – מפגל בשר, וכן הובח את הנסכים. רש"י ותוס' (כשחשב על הבשר – הבשר מתפגל), משלמים (ישנם תנאים הדורשים זאת מדרשות אחרות).

דבר שבחובה אינו בא מן המעשר. כן דרש רבי עקיבא מהקש לחטאת.

יש מי שדורש עשיה בימין בכל הקרבנות שנאמר בהם 'אצבע' ו'כהונה' מההקש לחטאת (ע' זבחים צח).

דין 'לשמה' בקרבנות ג"כ נלמד בהקש זה (ע' זבחים ד: ז: ועתוס' להלן צב סע"ב).

דין מותר הפסח, נתבאר בזבחים ה-ט.

פרק תשיעי; דפים פג – פד

קמו. אלו מנחות באות מכל מקום ואלו באות רק מן הארץ ומן החדש, לכתחילה ובדיעבד?

כל מנחות היחיד והציבור באים מהארץ ומחוצה לארץ, מן החדש ומן הישן, חוץ מהעומר ושתי הלחם שאינן באות אלא מתבואת הארץ (כי תבאו אל הארץ... ממושבתכם תביאו...) החדשה (בכורים; ראשית קצירך; כרמל – תקריב).

א. גם שאר הקרבנות באים מהארץ ומחו"ל, מלבד בכור ומעשר שאינם באים אלא מן הארץ (תוס' עפ"י משנה תמורה כא. ותוספתא רפ"ט).

ב. יש סוברים שהעומר אינו בא מעבר הירדן המזרחי (דלא כמשמעות דברי רש"י).

ג. אין העומר בא מתבואה שגדלה ברשות נכרי. לא הביאה שליש ברשות נכרי אלא ברשות ישראל – כשר, שבכלל קצירכם היא (עפ"י ר"ה יג).

[אף על פי שכל הארצות היו כשרות לסולת, היו מביאים ממכניס וטחא שהם 'אלפא' לסולת. שניה להם – עפריים].

בדיעבד; הביא עומר ושתי הלחם מהישן – מסתם מתני' משמע שפסולות (ראשית; מנחה חדשה). ואילו תנא דברייתא מכשיר (מריבוי תקריב. וכן מתביאו). וכן אמרו רבי נתן ורבי עקיבא (בשטמ"ק הגיה: רבי יעקב) לענין שתי הלחם.

כן פסק הרמב"ם בשתי הלחם. וב'זבח תודה' פרש שיטתו שרק כאשר אי אפשר כלל להביא מן החדש, אזי מביא מן הישן שלא לבטל המצוה (וכ"כ בסו"ס עונג יו"ט – אחי המחבר), אבל אם אפשר, והביא מן הישן – פסול [ולענין העומר אין מפורש בדבריו, ונחלקו הדעות בבאור שיטתו]. והראב"ד כתב שהלכה כמשנתנו שאין שתי הלחם באים מן הישן לעולם.

תבואת חו"ל, אי אפשר להביא ממנה, הן לתנא דמתניתין הן לתנא דברייתא, מלבד לדעת רבי יוסי ברבי יהודה שמתיר להביא עומר מחו"ל, שסובר חדש בחו"ל אסור מהתורה.

א. נראה שגם לדעת רבי יוסי בר"י לכתחילה יש להביא מן הארץ, מטעם 'כרמל' (שפת אמת), או משום שאין שם מצות קצירה, וכאילו בא מן הישן (עפ"י אור שמח תמידין ומוספין ה, יג).

ב. אין מפורש האם ריב"י מתיר גם בשתי הלחם. ובספר אור שמח (מאכ"א י, ב) כתב שהכל מודים בשתי הלחם שאינם באים אלא מן הארץ (וע' קרן אורה).